

AHMET ZUHURİ DANIŞMAN VE BİR KIRGIZ MASALI

Meral DEMİRYÜREK¹

ÖZET

İnsanlar her zaman olağanüstü olaylara özel bir ilgi duymuş ve ünü çağlar boyu süren kahramanlar yaratmıştır. Bu özellik efsanelerin, destanların ve masalların oluşumuna katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda milletlerin, toplumların ve halkların oluşumu da genellikle efsanelere ve destanlara konu teşkil etmiş, nesilden nesle sözlü veya yazılı olarak aktarılan bu efsane ve destanlar milli kültürün önemli bir parçası olmuştur. Türk boylarından biri olan ve bugün Kırgız adıyla bilinen topluluğun oluşumunu ve “Kırk Kız” adının menşecini açıklayan önemli bir efsane vardır. Bu çalışmanın amacı, söz konusu efsanenin Ahmet Zuhuri tarafından yorumlanmış biçimini ilk kez tam metin olarak yayımlamak ve incelemektir. Böylece Ahmet Zuhuri’nin milli kültüre ve literatüre katkısı dikkatlere sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Ahmet Zuhuri, Kırk Kız, Kırgız, efsane.

AHMET ZUHURİ DANİŞMAN AND A KIRGHIZ TALE

ABSTRACT

The humankind has interested the extraordinary incidents and created heroes, whose reputation lasting for ages. This feature has contributed to be created legends, epics and folk tales. In this context, the consisting of the nations, societies and folks has been based on the legends, epics and folk tales and these narratives has been the important part of the national culture. Kırgız nation is one of the Turkish peoples and she has got a legend called “Kırk Kız” explaining their origins. The aims of this study are; to introduce the life of Ahmet Zuhuri and to publish Ahmet Zuhuri’s work unknown until today; to contribute national culture and literature and evaluate this narrative.

Key words: Ahmet Zuhuri, Forty Girls, Kırgız, legend.

GİRİŞ

Türk edebiyatı tarihi incelendiğinde şair ve yazarlardan başka bir mesleğe sahip bulunanlar arasında öğretmenliğin yanı sıra siyasetle ilgilenenlerin, diplomat ve bürokratların sayısının bir hayli fazla olduğu görülür. Bu vasıfları taşıyan isimler genellikle her iki meşguliyetlerini birleştirici çalışmalar içinde yer alırlar. Edebiyatı

¹ Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Prof. Dr. meraldemiryurek@hitit.edu.tr

tarih, coğrafya veya siyasetle birleştiren bir bakış açısına sahiptirler. Ayrıca bu kapsamdaki kalem ehillerinin hayatında iki meslek alanının önem sırası zaman zaman değişir. Kimi her ikisini hatta üçünü bir arada yürütürken kimi de birine ağırlık verir ve bir diğerini askıya alır. Bu değişkenlik içinde genellikle edebiyat mutlaka az veya çok bir biçimde varlığını sürdürmeye devam eder. Elbette yazma temposundaki yavaşlama veya durağanlık edebî çalışmalara sekte vurucu bir etki yaratabilir.

Siyaset ve edebiyat bağlamındaki çalışmaların getirdiği olumsuz sonuçlar arasında şair veya yazarın eserlerini değerlendirmeye aşamasında içinde yer aldığı siyasi oluşumun bir ön yargı oluşturarak ilgili şahsın edebî verimlerini tarafsız bir gözle değerlendirme sürecinden mahrum bırakmasıdır. Benzer şekilde siyasetle ilgilenen edebiyatçı da farkında olarak ya da olmayarak eserlerinde ait olduğu politik yapının düşüncelerini işleyebilir. Bu durum, eleştirmen ve okur kitlesi tarafından kolayca fark edilir. Öte yandan, edebî kıymet taşıyan, biçim ve içerik açısından estetik unsurları ihmal edilmemiş eserler de gerekli ilgiyi er veya geç görürler. Bu bağlamda, Türk edebiyatı tarihine kalıcı katkılar sağlayan çalışmalar, önemli-önemsiz gibi bütün yan etkilerden arı tutulmalıdır, çünkü edebî sahada dikkate alınması gereken her eser az veya çok ait olduğu alana dair ipuçları içerir. Nitekim bu çalışmanın konusunu teşkil eden Ahmet Zuhuri Danışman ve *İzler* dergisindeki “Tarih Sahifelerinden: Bir Kırgız Masalı” başlıklı yazısı söz konusu düşünce doğrultusunda bir araya getirilerek dikkatlere sunulmaktadır.

Ahmet Zuhuri Danışman

Nüfus kayıtlarındaki tam ismiyle Ahmet Zuhuri Danışman 1902 (1318) yılında Bolu’da doğdu. Babası Ahmet Efendi, annesi Zübide Hanım’dır. 18 yaşındayken Mehmet Nuri Bey ile Şahine Hanım’ın kızları Fatma Hamdune Hanım ile evlendi. Bu evlilikten Süheyla, Selma ve Meral adlarını taşıyan üç kızı oldu.

Ahmet Zuhuri Danışman, sultaninin 10. sınıfına kadar eğitim gördü. 13 Ekim 1919 tarihinde Bolu sancağı tahrirat kalemi muid kâtip vekili olarak devlet hizmetine girdi. 7 Aralık 1919’da Bolu Sancağı İdare Meclisi İkinci Kâtibi oldu. 1 Ekim 1921 tarihinde ise Bolu Medresesi tarih-coğrafya müderrisliğine, 20 Kasım 1924’te Bolu Kız Sanayi Okulu tarih-coğrafya öğretmenliğine, 1 Eylül 1926’da Giresun Erkek Ortaokulu tarih-coğrafya öğretmenliğine, 1 Eylül 1927’de Gaziantep Ortaokulu tarih-coğrafya öğretmenliğine, 19 Eylül 1931’de Bolu Kız Öğretmen Okuluna, 19 Ekim 1932’de Bolu Erkek

Öğretmen Okuluna, 5 Şubat 1936'da Ankara Gazi Lisesine, 19 Kasım 1937'de Ankara Müzik Öğretmen Okuluna, 19 Eylül 1938'de Ankara 3. Ortaokulu Müdürlüğüne, 8 Ekim 1942'de Ankara 4. Ortaokulu Müdürlüğüne atandı.

Ankara 4. Ortaokulu tarih-coğrafya öğretmeni ve müdürü bulunduğu sırada IX. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde Bolu'dan milletvekili seçildi. 5 Haziran 1950 tarihi itibarıyla Meclis'te göreve başladı. Kitaplık ve Millî Eğitim komisyonlarında çalıştı. Meclis Kitaplık Komisyonunun Başkanlığını yürüttü. Terfi edemeyen öğretmenler konusunda sözlü, ortaokulların yönetimine dair yazılı sorusu, memur aylıkları, ilkokul öğretmenlerinin kadroları hakkında kanun teklifleri, Genel Kurulda değişik 7 konuda konuşmaları vardır (Öztürk, 1998: 174-176).

XI. Dönemde de Bolu'dan milletvekili seçilen Ahmet Zuhuri Danişman, Yassıada Yüksek Adalet Divanınca Anayasa'yı çiğnediği suçlaması ile 6 yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı. Emekli yaşamını sürdürdüğü sırada 11 Mayıs 1972 tarihinde öldü. Bazı kaynaklarda ölüm yılı 1971 olarak yazılıdır. Zincirlikuyu Mezarlığında toprağa verildi (Öztürk, 1998; Necatigil, 2007; Işık, 2006).

Ahmet Zuhuri Danişman, öğretmenlik ve siyasi hayatına ilaveten yazma çalışmalarını aktif olarak hep sürdürdü. Hatta kendi adına bir yayınevi kurdu. Eserleri çoğunlukla tarihî özellikler taşıyan yazar, ders kitaplarının yanı sıra romanlar yazdı. Hayatı ve eserleri hakkında, görülebildiği kadarıyla, yalnızca iki makale vardır. Orhan Oğuz tarafından 2013 yılında yayımlanan birinci yazı "Zuhuri Danişman'ın Endülüs'le İlgili Romanlarında Fetih ve Reconquista Kavramlarının Mukayesesi" başlığını taşımaktadır ve yazarın tarihî romanlarından hareket etmektedir. Oğuz, yazarın Ankara Millî Kütüphane kataloğunda kayıtlı romanlarının listesini de çıkarmıştır. İkinci makale ise Ahmet Zuhuri Danişman'ın Kırgızların kökenini anlatan "Kırk Kız" efsanesini edebî eser şeklinde yorumlayan yazısından söz etmekte olup 2017 yılında *Millî Folklor* dergisinde "Kırk Kız Efsanesinin Yazılı Kültürdeki İki Örneği Üzerine Bir Değerlendirme" başlığıyla yayımlanmıştır (Demiryürek, 2017). Ahmet Zuhuri Danişman, tarih ve coğrafya öğretmeni olarak bulunduğu Giresun'da yayımlanan *İzler* dergisinde Kırk Kız efsanesiyle ilgili olan da dâhil olmak üzere toplam beş yazı yayımlamıştır.

Ahmet Zuhuri Danışman'ın *İzler* dergisindeki "Tarih Sahifelerinden: Bir Kırgız Masalı" adlı yazısı ayrıntılı bir biçimde değerlendirmeyi hak edecek kadar önemlidir.

Ahmet Zuhuri'nin Kaleminden Kırk Kız Efsanesi

Kırgızlar'ın kökenini anlatan "Kırk Kız" efsanesini edebî eser şeklinde yorumlayan birkaç yazar vardır. Bu yazarlardan biri de Ahmet Zuhuri'dir. Ahmet Zuhuri'nin eseri "Tarih Sahifelerinden: Bir Kırgız Masalı" adıyla 1927 yılında Giresun'da *İzler* dergisinde yayımlanmıştır (Ahmet Zuhuri, 1927: 3-6). Yazının Giresun'da yayımlanma sebebi, yazarın 1926 yılında Giresun Erkek Ortaokulu tarih-coğrafya öğretmenliği görevine atanması ve o yıllarda Giresun'da bulunuyor olmasıdır. Bilindiği kadarıyla "Tarih Sahifelerinden: Bir Kırgız Masalı" Yeni Türk alfabesine aktarılıp tam metin halinde yayımlanmamıştır. Bu sebeple, bu makalenin ekler kısmında tam metin olarak verilmiştir.

Ahmet Zuhuri, kaleme aldığı ve başlığında masal ibaresini kullandığı Kırk Kız efsanesini anlatan eserinde, kurgusal bir metnin taşınması gereken temel unsurlara bütünüyle yer vermiştir. Zaman, mekân, şahıs kadrosu ve olay örgüsü bağlamında düşünüldüğünde bir hikâye formundan söz edilebilir. Edebî metinlerin ayrılmaz bir parçası olan tasvir ve tahlil unsurları da, çok ayrıntılı ve geniş olmamakla birlikte, metinde mevcuttur.

Metnin en başındaki kısım, olay örgüsünü özetler mahiyette olup okuyucuyu ilerleyen satırlarda karşılaşacaklarına hazırlamaktadır. Olay örgüsü başlıca iki bölümden oluşur: Birinci bölümde Hanlar hanı Sağın Han'ın başbuğ olarak yüceltilmesi ve ordunun Çin'e sefere çıkma hazırlığı yer almaktadır. Sağın Han'ın otağı etrafına toplanan süvariler sevinç çığlıkları atarak savaşa gidecek olmaktan duydukları memnuniyeti dile getirirler. Sağın Han önce Çinlilere karşı büyük öfke ve kararlılıkla saldırmaktan söz ederek bir yıldızın ışığından çoğaldıklarına inanan Hiya sülalesinin yalan söylediğini asıl kutsal soyun Türkler olduğunu savunur. Ancak Çin sefirinin ülkesinin dostluk nişanesi olarak bir eyaletlerini hediye etmesi üzerine savaşmaktan vazgeçer. Hatta "*Bu kıymetli hediyeği teşekküllerle kabul ediyor, kadim dostumuz Çin hükümdarı hazretlerine, mukaddes Türk ilinin selamlarını yolluyorum*" (Ahmet Zuhuri, 1927: 4) diyerek duygu ve düşüncelerinde büyük bir değişim gösterir. Kolayca savaşa gitmekten vazgeçer. Han başta olmak üzere bütün ordu tarafından savaşmadan Türk vatanına eklenen yeni topraklar kutlanır.

Hikâyenin ikinci ana metin halkası birincisinden farklı gibi görünse de aslında Sağın Han'ın söz ve davranışlarının sonucunda ortaya çıkan bir durum söz konusudur. Sağın Han'ın Hiya sülalesini yalancılıkla suçlaması ve semaviliğin göstergesi sayılan bir şüadan meydana gelme ayrıcalığının sadece Türklere ait olduğunu savunması hikâyenin gelişimine dair bir ima niteliği taşır. O, mağrur bir hükümdardır ve bu sebeple başına gelecekler vardır. Olay örgüsündeki düğüm de bunun üzerine gelişir. Sağın Han'ın kızı etrafına kırk kızı toplayarak babasının savaştan vazgeçmesinin doğurduğu üzüntüyü dile getirerek erkeklerin çıkmadığı sefere kendilerinin çıkması gerektiği fikrini ortaya atar. Nitekim “Kırk tane Türk kızı bir Çin ordusuna bedeldir” sloganıyla yola çıkarlar. Amaçları hem Çinlilerin (Hiya sülalesinin) hem de Türklerin türeyiş kaynağı olarak anlatılan “mukaddes ruhu” bulmaktır. Nitekim kafilâ güneş doğmadan yola çıkar ve bir ormanın kıyısında karşılaştıkları nehre ellerini daldırdıkları sırada ağaçların arasından yükselen rengârenk bir ışık seli suya yansır. Kızlar bu ışığın pırlıtlısına meftun olarak elleri suyun içinde uzun süre öylece kalırlar. Kendilerine geldiklerinde hamile kaldıklarını anlarlar. Ahmet Zuhuri olanları uzun uzadıya anlatmak yerine üç cümleyle özetler. Sonuç olarak, Han'ın saraydan kovduğu kızlar birer bebek dünyaya getirirler ve Kırgız soyu bu bebeklerden türer. Kırk kızdan doğan kırk bebeğin Kırgızların ataları olduklarına inanılır. Yalnız bu anlatıda gözden kaçan nokta Sağın Han'ın kızı ile birlikte sayının kırk değil, kırk bir oluşudur. Dolayısıyla dünyaya gelen bebek sayısının da kırk değil kırk bir olması gerekir.

Ahmet Zuhuri, Kırk Kız efsanesini bir hikâyeye dönüştürürken modern anlatının unsurlarından yararlanır. Bunların başında ise tasvirler gelir. Tasvirler “*Sağ eli kılıca dayalı, sol elini kalçasına koymuş tunç gibi kıpkızıl çehresini şarka çevirmiş, gözleri dakikalarca kimildamaksızın aynı noktaya tevcih edilmişti*” (Ahmet Zuhuri, 1927: 3) örneğindeki gibi kişi tasviri veya “*Daha güneş doğmamıştı. Dağların tepesinde fecrin donuk şuşası, parıl parıl yanyordu. Sık ormanlığın içinden çıkar çıkmaz billür bir ırmağa rast geldiler; suda fecrin parıltısı gümüş gibi parlaktı. Yapraklardan sızan ilâhî ve rengârenk bir nur, el ile tutulacak kadar keskin ve göz kamaştırıcı idi*” (Ahmet Zuhuri, 1927: 6) gibi mekân tasvirleri ile metni zenginleştirir. Dil açısından devrin sade Türkçe anlayışının biraz uzağında kalan Osmanlıca kelime ve ifadelerin varlığı dikkat çekicidir. Fecr, şua, şikar, mütemadi, müsikir, içtima, ihtilaç, bargir gibi eskimiş kelimelerin ve fesad-ı ahlak, sedd-i Çin ve adem-i memnuniyet gibi tamlamaların varlığı metnin dilini ağırlaştırır. Ancak Ahmet Zuhuri, belli ki, eserini efsane veya destan üslubuyla yazmak

yerine yüksek zümre edebiyatının seçkinci yaklaşımını tercih etmiştir. Bu yöntem, Han'ın ve kızının çevresine uygun "hakanî" dilini seçerek mekân, şahıs kadrosu gibi unsurlara dil ve üslup açısından uygunluk sağlamak olarak yorumlanabilir.

SONUÇ

Kültür hayatı bağlamında edebiyatın sürekliliği esastır. Geçmişten geleceğe farklı etkilerle yeni türler ve yeni bakış açıları ortaya çıksa da edebiyat gelenekten beslenmeye devam eder, bütünlüğünü muhafaza eder. Bu bağlamda, bugün ile geçmiş arasında mutlaka görünür veya görünmez bağlar vardır. Türk edebiyatı İslamiyet'in kabulüyle Arap ve Fars, Batılılaşmanın getirdiği bir sonuç olarak da Avrupa etkisinde kalırken dönüşüm ve değişim geçirir, ancak gelenekten gelen bağlarını tamamen koparıp atmaz, atamaz. Sadece varlığını ikinci planda hissettirir. 20. yüzyılın başlarından itibaren millî çizgilerin ağır bastığı bir edebiyatın tekrar egemen oluşuyla efsane, masal ve destan kavramları da tekrar gün yüzüne çıkmaya, sıklıkla telaffuz edilmeye başlanır. Eski ve bilinen bir konunun yeni anlatı formlarıyla tekrar işlenmesi geçmişin değerlendirilmesi anlamına gelir ve kültürel bellek aktarımını sağlar. Millî Edebiyat anlayışıyla başlayan öze dönme hareketi kendini Kırk Kız efsanesinin masal yorumunda gösterir. Bu kapsamdaki çalışmaların incelenmesi dönemler ve alanlar arasındaki geçişlerin, bileşmelerin tespitini sağlayacaktır. Kültür aktarımına hizmet edecektir.

Ahmet Zuhuri'nin ilk kez bu çalışmayla yeni harfli, tam metin olarak yayımlanan eserinin varlığı, geleneksel ve millî karakterli bir edebiyat arayışının Cumhuriyet'in ilk yıllarında etkisini arttırarak sürdürdüğünün somut bir göstergesidir. Ayrıca halk edebiyatı verimlerini modern edebiyat içinde yeniden yorumlanmış biçimleriyle tespit ediyor olmak edebî sürekliliğin önemli bir işaretidir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Zuhuri (1927). "Tarih Sahifelerinden: Bir Kırgız Masalı". *İzler* 26 (1 Mart 1927): 3-6.
- Demiryürek, Meral (2017). Kırk Kız Efsanesinin Yazılı Kültürdeki İki Örneği Üzerine Bir Değerlendirme". *Millî Folklor*. 29 (116): 47-57.
- Işık, İhsan (2006). *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi III*. Ankara: Elvan.

- Necatigil, Behçet (2007). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık.
- Oğuz, Orhan (2013). “Zuhuri Danişman’ın Endülü’s’le İlgili Romanlarında Fetih ve Reconquista Kavramlarının Mukayesesi” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10 (22): 21-45.
- Öztürk, Kâzım (1998). *Türk Parlamento Tarihi VII. IX. Dönem (1950-54)*, Ankara: TBMM.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, cilt.2, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1977.

METİN

Tarih Sahifelerinden: BİR KIRGIZ MASALI

Daha güneş doğmamıştı. Dağların tepesinde fecrin donuk şuaı, parl parl yanıyordu. Sık ormanlığın içinden çıkar çıkmaz billür bir ırmağa rast geldiler; suda fecrin parıltısı gümüş gibi parlaktı. Yapraklardan sızan ilâhî ve rengârenk bir nur, el ile tutulacak kadar keskin ve göz kamaştırıcı idi. Kızlar suyun berraklığına meftûn oldu. Binbir şaka ile kahkahalar atarak suya parmaklarını daldırdılar. Bu temas, vücutlarında ince, mübhem bir his uyandırdı.

-Hanlar hanı Sağın Han’a başbuğluk kutlu olsun!.. Ulu hakan!.. Uğurun açık, tâliin yaver olsun!.. Güneş rehberin, sema yardımcın olsun!..

Bunu söyleyen Pulad Tekin idi. Büyük Türk hakanının sarayı, o zaman Çin saraylarını gölgede bırakacak kadar müzeyyen ve esrarengizdi.

Sağ eli kılıca dayalı, sol elini kalçasına koymuş tunç gibi kıpkızıl çehresini şarka çevirmiş, gözleri dakikalarca kımıldamaksızın aynı noktaya tevcih edilmişti.

Pulad Tekin, geniş divanhanede, üç gün sonraki büyük savaşın hülyasıyla mest olan, yüzlerce kadın, erkek hazirûna karşı gur ve duvarları titreten, uğuldayan bir sesle böyle haykırıyordu.

-Hanlar hanı Sağın Han’a başbuğluk kutlu olsun!.. Uğurun açık tâliin yaver olsun, güneş rehberin, sema yardımcın olsun!..

Hanın sağ ve soluna sıralanmış olan yüzlerce yiğit içlerinden coşan bir sevinç ile:

-Başbuğluk kutlu olsun!..

Diye haykırdılar.

Koca divanhane yerinden oynar gibi idi. Binlerce sesin uğultusu Altay Dağları eteklerine doğru yayıldı.

Akın akın etraftan dinç süvariler, şarkı söyleyerek dağ yamaçlarından iniyor, Sağın Han'ın otağı etrafında mahşeri andıran bir kalabalıkla sıralanıyorlardı. Yine Çin'e akın var!..

Altayları aştıktan sonra geniş Gobi Çölü'nün öte tarafında esrarengiz bir memleket vardı. Gittikçe ufalan ve kat kat bir bir üstüne yığılmış, münhanî Çin binalarının saçaklarından sarkan incili, ipekli manzaraları, zengin Pekin ovası, servet dolu Çin şehirleri, rengârenk mabetler, Türkler için bulunmaz ve tükenmez bir hazine idi.

Servetine mağrur olarak fesâd-ı ahlâk içinde yüzen Çin, saf, cengâver Türk'ün her an hücumuna marûz icâb iden bir şikârdi. İşte yine Çin'e akın var.

Senûb-ı şarkîye doğru her akın, sedd-i Çin üzerinden aşılacak her sefer Türk'ün millî destanına yeni bir altun sahife daha ilâve etmek demektir.. Bu cûş-ı hurûş içinde altun tepsiler üzerine sıralanmış billûr kadehlerden hakanın sıhhatine, Çin seferinin kutluluğuna müskir kimizler içildi.

[Başbuğluk kutlu olsun] sesleri sarayın duvarlarında mütemâdi akisler yapıyordu.

Hakan, harp için çıldıran bu yiğitlerin heyecanları içinde sevincinden yerinde duramıyor, kabzası kurt başlı, çift su verilmiş kılıcını mütemâdiyen oynatıyordu.

Sağın Han'ın sesi yavaş yavaş geniş salonda yiğit kalplerine hitap etmeğe başladı. Herkes dinliyordu... Ne bir ses, ne bir nefes...

[Arkadaşlar, il, ulus, boy beyleri! Bir yıldızın şuasından gebe kalmak suretiyle meydana geldiğini iddia ederek fena bir yalancılık irtikâb iden (Hiya) sülâlesinin artık ölümü yakınlaşmıştı... Semâvî sülâle yalnız biziz.. Türklerdir. Yalancı cezasını görecektir, Hiya sülâlesi mahvolmalıdır].

[Hakan böyle istiyor, Türk'ün güneşi doğdu. Hiya sülâlesi mahvolmalıdır..] sesleri bütün divanhanede gürültülü akisler yaptı.. Hakan harbe hazırlık için son sözlerini, yahut emirlerini vermek üzere iken salonun büyük kapısı ağır ağır açıldı.. Bir kapıcı Sağın Han'ın önünde yerlere kadar eğilerek bir şeyler söyledi.

Sağın Han evvelâ rengini attı, adem-i memnuniyetini bildirir bir tarzda başını önüne eğerek kılıcıyla dört beş dakika oynadı.

Sonra düşünceli bir hâlde başını kaldırdı. Etrafına keskin bir nazar gezdirdikten sonra:

-Tekinler, Beyler.. İyi dinleyiniz!. Aşağıda Çin murahhası, hükümdarından bir haber getirmiş bekliyor, ben sefiri dinlemek istiyorum. Susunuz.. Anlıyorum ki cenkten vazgeçilir zannıyla içinizde müteessir olacaklar var.. Fakat milletin arzusunu mukaddes bilen hakanınız, sizi yine şanlı günlerden alıkoymayacaktır. Gidiniz.. Sefir gelsin!.. Arkadaşlar herkes yerine..

Gözleri ateş saçan cengâverlerle dolu salonda üzüntülü, tehditkâr bir sükûn dolaştı... Bu şüpheli, korkunç sükûn içinde Çin sefirinin uzun, yerlerde sürünen, rengârenk elbisesiyle ağır ağır hakana doğru ilerlediği görüldü. Yerlere kadar eğildikten sonra, elindeki ipek kurdelalarla sarılmış bir zarfı hakana uzattı. Hakan ağır zarfı aldı. Sağındaki tekine uzattı.

Sefir, bir harb hazırlığına benzeyen, yüzlerce cengâverin bu vakitsiz ictimândan ürkmüş gibi idi. Rengi sapsarı korkulu bir rüya görüyormuş gibi yüzünde asabî bir ihtilâclar belirerek bekliyordu. Hakan başını kaldırdı.

-Arkadaşlar!. Dostumuz Çin hükümdarı semâvî Türk milletleriyle sulh içinde yaşamağı kendilerince en kıymetli bir şey olarak telakki ettiklerini söylüyor.. ve dostluğumuzun ebedî bir nişânesi olmak üzere bize... eyaletini hediye olarak takdim ediyor..

Ben.. ulu Türk milletinin mukaddes hakanı.. Bu kıymetli hediye teşekkürlerle kabul ediyor, kadim dostumuz Çin hükümdarı hazretlerine, mukaddes Türk ilinin selamlarını yolluyorum..

Sefir geniş bir nefes aldı. Yerlere kadar eğilerek arka arka geniş kapıdan çıktı.

Cenk olmayacaktı.. Fakat Türk vatanına en mümbit bir parça arazi daha ilave edilmişti.. Yeni yurdun şerefine billûr kadehlerden

tekrar kıymızlar içildi. Yüzlerce kişinin şen avâzesi sarayın duvarlarından ağır ağır Altay dağları eteklerine kadar yayıldı.

On sekiz yaşlarında şen bir kız ellerini çırparak bir kuş hafifliğince içeri girdi:

-Kızlar, biliyor musunuz, bu gece sizi buraya ne için çağırırım?..

Rengârenk halılarla döşenmiş tavanından yüzlerce renkli mumları sarkan avizelerle süslü odada, kuş tüyü minderler üzerine uzanmış kırk tane kız, birden ayağa kalktı. Kapıdan giren Sağın Han'ın kızının etrafını aldılar.

Bu, uzun boylu, tül elbiseler içinde perileri andıran siyah sürmeli, çekik gözlü kızlar içinde hangisinin diğerinden daha güzel olduğu(nu) kestirmek mümkün değildi. Bu kırk güzel içinde hakanın kızı, bir sabah yıldızı gibi parlıyordu. Ellerini çırparak tekrar haykırdı:

-Biliyor musunuz, sizi ne için çağırırım?..

-Hayır dediler. Yine bize kim bilir ne umulmaz şeyler söyleyeceksin..

-Ah.. Bilseniz ne garip şey..

-Söyle.. Söyle de anlayalım.. diye haykırdılar.

-Biraz nefes aldırın da... Oh Yarabbi nereden de hatırıma geldi?..

-Canım nereden gelirse gelsin.. Meraktan çatlayacağız, ne imiş bakalım..

-Biliyorsunuz ki babam bir cenk için hazırlanıyor..

-Evet..

-Çin sefirinin buraya gelmesiyle bu seferden vazgeçildi..

-Maatteessüf öyle..

-Ya.. Bakınız sizin de canınız sıkılmış, herkes de müteessir oldu ya.. Mamafih sizin keyfiniz kaçmasın!.. Erkekler sefere çıkmazsa biz çıkacağız..

-A.. diye haykırdılar.. Biz mi?.

-Ne zannettiniz.. Elbette biz.. Hem inanınız yarın sabah erken çıkıyoruz. Kırk tane Türk kızı bir Çin ordusuna bedeldir!..

Neticesini daha anlamadıkları bu tuhaf sergüzeştten hepsi o kadar memnun oldular ki.. Ellerini kanatıncaya kadar çırparak:

-Yaşasın hanzâdemiz..

Hanın kızı sesini yavaşlattı:

İyice dinleyiniz.. Sakın kimse duymasın. Sonra sefere çıkamayız..

Kırk güzel kız başlarını birbirine yaklaştırdılar.. Hepsi kulak kesilmişti.

-Dün babam kurultayda bir şey söyledi. Güya Hiya sülâlesinin ilk kadını bir yıldızdan gebe kalmış, siz hiç böyle bir şey işittiniz mi?

-A.. A.. Biz böyle bir şey duymadık.

-İşte ben de duymadığım için evvelâ şaşırđım. Bu benim çok garibime gitti. Anneme sordum. Beni azarladı. Nihayet Pulad Tekin'in karısı bana her şeyi anlattı. Bu doğru imiş. Hatta bizim, yani Türklerin ilk anası da böyle bir nurdan gebe kalmış. Güya.. Her ilkbaharda, yani işte bu günlerde güneş doğmadan evvel, kırlarda böyle nurlara rast gelirmiş, ona dokunan gebe kalarmış.

-Ay.. Ne tuhaf şeyler..

-Gördünüz mü?. Siz de meraklandınız. Ben bugün akşama kadar bunu düşündüm. Artık kararımı verdim. Şimdi, artık hepiniz odalarınıza çekiliniz. Alelacele hazırlanın, bu sabah gün doğmadan yola çıkacağız!..

-Mukaddes nuru bulmak için mi?

-Evet ama... Ona katiyen dokunmayacağız. Kazara gebe kalırsak, mutlak babam bizi kovarmış... Pulad Tekin'in karısı bana öyle söyledi.

-Aman... Allah göstermesin, yalnız görsek kâfi...

-İşte ben de onun için gitmek istiyorum. Artık anladınız ya...

Müteâkiben hepsi bir peri şakraklığıyla, ellerini çırparak geniş sarayın, halı döşeli uzun, loş koridorlarında sessizce kayboldular.

Daha güneş doğmamıştı. Sağın Han'ın sarayından kırk tane genç kız, başlarında hanın güzel kızı olduğu halde çıktı. Dışarıda hazırlanmış duran kırk tane kişneden, tepişen, al bargirlere (beygirlere) bir ceylan çevikliğiyle atladılar.

Tanyeri daha ağarmamıştı bile... Otağın etrafını gölgesi bir sabah ziyâını aydınlatır gibi oluyordu.

Bu mübhem ve nîm ziyadâr sabah vaktinde kırk kız Altay dağlarının tepesini tırmanmağa başladı. Dik yamaçlarda, alt tarafı güneş yüzü görmeyen sık ormanlıklarda atların yeleleri birbirine karışarak, kuyrukları havada uçarak, bir ok gibi koşuştular.

Otağdan saatlerce uzaklaşmışlardı. Bu yalnız, sergüzeştli ve mübhem gezinti hepsinin de içinde, tatmin edilemeyen, buğulu çilgınlıklar kaynatıyor, sevinçlerinden ne yapacaklarını bilemiyor, dik yamaçlarda, daracık patikalarda, yolu kavuşturan sık dallar, yapraklar arasından kâh toptan, kâh birbirini kaybederek uzaklaşıyor, tiz ince sesleri ile sessiz, bakir ağır ormanın kuytuluklarında şenlik, şetaret dalgaları bırakıyorlardı.

Nihayet kâfile durdu. Bargirleri birer ağaca bağladılar. Kol kola, omuz omuza, biraz seyrekleşen uzun gölgeli ağaçlar arasında dolaşmağa başladılar.

Daha güneş doğmamıştı. Serin, fakat durgun bir hava vardı. Yerlerde ıslak bir gece kokusu hissolunuyordu. Sık yaprakların gölgesi altında, birbirini kaybetmemek için el ele yapışarak, kahkahalar güürtülülerle dolaşıyorlardı.

Ortalık her an biraz daha aydınlanıyor, mukaddes nuru göremeden güneş doğacak diye içleri gıcıklanıyordu.

Birdenbire orman bitti. Büsbütün seyrekleşen ağaçlıklar arasında geniş bir suyun aktığını gördüler. Biraz uzakta, kayalıklarda köpürerek, son şelalesini atlayan bu büyük ırmak, kırk kızın bulunduğu yere geldiği vakit daha genişlemiş, düz çayırıklar arasında, aktığı belli olmayacak kadar nazlı, ağır, kibar akıyordu.

Ağaçların tepesinden fecrin donuk parıltısı görünüp kayboluyor, suda yaprakların gölgelerini oynatıyordu.

İrmağın suyu bir gümüş levha gibi parl parl yanıyordu.

Üzerinde öyle hafif, insanı çıldırtan, eriten, kalplerde aşk ve sevgi hisleri kaynayan çizgiler vardı ki... Bu kibar çizgilerin, peri kızlarının sabah banyolarından husûle geldiğine inanmamak mümkün değildi.

Kırk kız daha hiç bir suyun bu kadar parlak ve nurlu olduğunu görmemişlerdi. Etraflarına ürkek, ürkek baktılar. İrmağın bu gayrı tabii parlaklığının sebebini araştırıyorlardı. Hepsi de gayrı ihtiyarî bu berrak, billûr gibi, gümüşlü, nurlu suya birden eğildi. Saçlarını omuzları üzerine serpererek parmaklarını suya daldırdılar. Suda kendi hayallerine bakıyor, bin bir kakhaha arasında oynayıyorlardı.

İçlerinden biri, birden haykırdı:

-A ... Arkanıza baksanız a ...

Hemen geriye döndüler. Bir tavus kuşunun rengârenk tüyleri gibi göz kamaştırıcı, garip bir şua yapraklar arasından sızıyor, gümüş ırmağın sularında keskin çizgiler çiziyordu.

Kızlar suyun berraklığına, o ana kadar görmedikleri esrarlı şuanın parıltısına meftun olmuştu. Ve gözleri dalarak elleri su içinde dakikalarca beklediler.

Kendilerine geldikleri vakit hepsi vücutlarında bir ürperme, o zamana kadar bilmedikleri garip, mübhem, üzüntülü bir durgunluk hissettiler..

Şaşkın ve korkak birbirlerine bakıyorlar, içlerine bu buğulu, bayıltıcı, hoşâ giden, korkutan, derinden ve esrarlı ürpermenin neden, nereden geldiğini anlamak istiyorlardı. Hanın kızı sükûnu bozdu:

-Kızlar.. Haberimiz olmadan gebe kaldık. Şimdi babama ne diyeceğiz?..

Üzüntülü bir düşünce hepsini sardı. Kişneyen oynayan bargirlere bin bir düşünce ile atladılar. Kimi derin bir ye's, kimi acıklı gözyaşlarıyla hakanın sarayına döndü.

Han hepsini sarayından kovdu. Gümüşlü ırmağın öte tarafında kırk kız dokuz ay sonra birer çocuk dünyaya getirdi. Ve orada cesur, şen, cengâver bir kabile türedi.

Bu kabilenin ismi [Kıkkız=Kırgız] idi!...

AHMET ZUHURİ
(Tarih Sahifelerinden: Bir Kırgız Masalı,
İzler, 1 Mart 1927, c. 2, S. 26, s. 3-6)